

Budimir Lončar
„Povest političara“
izgovoreno u Zagrebu novinaru Dragoslavu Simiću
25. 4. 2014.
Drugi deo

Rat

Ja kad bih danas pravio retrospektivu cijele antifašističke borbe u kojoj sam bio tri i po godine, onda bih rekao da je to bio jedan događaj u kome sam učestvovao. Ali sa sadašnje distance moguće da je to najveličanstvenija stvar koju sam doživjeo u životu. Antifašistička borba se tako rađala, razvijala, postupno širila.. Osvajala široke mase, kristalizirala unutrašnje odnose. I u prvom planu su bile apsolutno tri stvari:

Prvo: Oslobođenje od okupatora. Sloboda naroda.

Drugo: Nacionalna ravnopravnost i socijalna pravda. I moram reći da, iako je skojevstvo bilo kao predvodnik toga, nije cilj bio tada da će da se stvara neka komunistička država i da će se stvarati neko uređenje sa jasnim ideološkim opredeljenjima. U prvom planu je bilo apsolutno zajednička borba za slobodu, naravno u tim slojevima koje sam naznačio.

Ja sam sticajem okolnosti odmah bio omladinski rukovodilac. Odlazio sam na mobilizacije ilegalno; održavao sastanke i širio, naravno, ideju borbe i regrutirao omladinu da dolaze. Međutim, povremeno sam se uključivao u vojne jedinice kad su bile ofanzive. Naročito u Devetnaestu diviziju koja se sastojala od šest brigada. Sticajem okolnosti, ja sam učestvovao u bitkama protiv Talijana pred kapitulaciju. Tu nisam bio baš u prvom ešalonu. Bio sam više oko štabskih

aktivnosti i odlazio u čete da držim informacije koje smo dobijali od radio Jugoslavije, Slobodne Jugoslavije. Žestoke borbe su nastupile, za mene najteže, posle kapitulacije Italije kad su Nijemci došli. Sa Nijemcima smo imali vrlo, vrlo teške bitke. Moram vam reći da je to bilo daleko teže. To je bio novi rat za mene. Sa Talijanima je to sasvim drukčije izgledalo. Sa Nijemcima je to bilo užasno. Zašto? Prije svega, vi ste se našli u jednom okruženju, stalno ste imali osjećaj da ste okruženi. I onda su stalno dvije stvari se tu orkestrirale kao jedan napad za dezorijentaciju, za demoralizaciju, za nesnalaženje. Prvo štuke su tu pravile strahovit, neugodan pritisak. One su se spuštale, dizale i tako dalje.

Drugo: Predveče su Nijemci puštali osvjetljenja. Imali ste osjećaj da vas svak vidi, da vas reflektori obasjavaju. Imali ste osjećaj da ste se od jedanput našli na pozornici za strijeljanje. Znae, taj osjećaj je bio vrlo, vrlo neprijatan. I dok čovjek to ne svlada, to je užasno. Tako da mi je taj dio borbe sa Nijemcima bio daleko najteži.

Ali Nijemci su inponirali, znate, istovremeno. Bila je to velika vojska, znate, velika vojska. I kad su bili zarobljeni držali su se vrlo dostojanstveno. Za razliku od Talijana koji su plakali, koji su molili i koji su na kraju to i izdejstvovali, izmolili. Naravno kapitulacija Italije je bilo nešto posebno. To je bila prva pobjeda. To je bilo sve u euforiji. To je bila jedna vrsta ne samo pobjede i jednog trijumfa. To je bila jedna vrsta, moglo bi se reći, predstave. Jedne velike predstave u kojoj se događa jedna velika radost, jedno veliko ostvarenje čiji kraj zapravo i ne znate.

I naravno kad se završilo to sve skupa, onda je trebalo završiti školu. Završiti drugih dva razreda gimnazije i preći na učenje. I četrdeset devete

godine sam ja dospio u diplomaciju, u februaru mjesecu.

To je bilo vrijeme vrlo teško. Imao sam osjećaj da je to vrijeme bilo teže nego četrdeset i prve i četrdeset i treće, posle kapitulacije Italije, kad su Nijemci ušli u ofanzivu. I moram vam reći, ja sam već bio predodređen četrdeset i pete kad je završen rat da idem u diplomaciju. Jer su tada rekli da mi borci moramo naći svoju profesiju, svoju budućnost, i biti djelovi uspona i izgradnje državne mašinerije. Moram reći da je to bilo vrijeme izuzetno teško iz više razloga:

Prvo: Osjetili smo jedno razočarenje. Jer, za vrijeme rata Sovjetski Savez je bio uzor. Ne samo uzor što je davao veliki doprinos svjetskoj antifašističkoj koaliciji, nego su i mnoge stvari bile idealizirane, koje su se posle pokazale, naravno, da nisu baš takve. Tu je nastalo jedno razočarenje, a i strah. To su bile dvije vrste straha ili nelagodnosti. Jedna je bila to da je posle tri godine mira - pobjede, da se najednom pojavila opasnost sovjetske agresije. I da je sovjetska agresija latentna. I da je bilo vrlo opasno razmišljati kako će to izgledati. Svi smo bili na neki način ponovno pod mobilizacijom, političkom, pa negde se vršila i vojna regrutacija, vojno obavještavanje šta će sve biti ako dođe do sovjetske agresije. A sa druge strane ste imali jedan osjećaj nesigurnosti: ko zapravo ne podržava taj otpor Sovjetskom Savezu. Onda je bila treća kategorija ljudi, koji su i inače bili nezadovoljni. Neki iz opravdanih razloga. Neki čak i opravdanih razloga. Njih se trpalo odmah u petu kolonu. I nastala je jedna vrlo neprijatna situacija. Ja sam imao osjećaj da je nastala jedna nesigurnost. Zbijanje redova sa jedne strane, a sa druge strane se pojavljivala jedna nelagodna atmosfera da nisi siguran u onoga sa kojim dijeliš

sobu. To je bilo vrlo neprijatno, taj period. Među nama je bila jedna vrsta neizvesnosti, nepovjerenja. Mada na površini je bila jaka, pojačana manifestacija nacionalnog jedinstva, otpora, ponosa, sposobnosti i tako dalje. To je bilo na površini, to je bio okvir. Ali ispod toga i u okviru toga su sve bile ipak nelagodne atmosfere.

OZNA odnosno UDBA u to vreme?

Nije UDBA ključna bila, to se preterava. Nije UDBA sama za sebe bila organizacija. Ona je bila dio mehanizma sa kojom je upravljala partija. To se danas krivo percipira. UDBA jeste bila regrutovana od provjerenih, mada je i tamo u Crnoj Gori bilo smenjeno i zatvoreno ljudi iz UDBE koji su bili kolebljivi. Ja sam tada proživljavao, znate, jednu... Subjektivno gledajući, tada i sad to me pratilo dugo do današnjih dana, jedan osjećaj da je tu jedan broj ljudi stradao koji nije trebao stradati. Da su te sumnje bile previše jake, dakle, opreznost velika. Nema sumnje da je trebalo jedan broj ljudi odstraniti od funkcija koji su imali, ako su bili nedovoljno spremni da se suprostave Sovjetskom Savezu. To je bila jedna apsolutno legitimna i nužna stvar. Ali se tu ta sumnja i to nepoverenje širilo mnogo šire i nepotrebno. I mislim da je to bila jedna tragična situacija, da su ljudi idealisti tog vremena i te borbe stradali a da nisu bili, naravno, uvjereni u tu krivicu, niti su bili krivi, defakto.

Ulazak u diplomaciju

Kad sam ušao u diplomatsku službu onda stvari dolaze na novi teren. Na jednu novu aktivnost. Na jedan novi zadatak. Ulazite u jedan novi svijet odgovornosti i svijet vlastitog razvoja. To je bilo

vrijeme kad je Jugoslavija trebala da redefiniše svoju međunarodnu poziciju, da redefiniše svoj međunarodni položaj. Ali da istovremeno stvori diplomaciju kadru za takav zaokret. I bitno je tu bilo dolaze ljudi iz partizanskih krugova pored, naravno, onih koji su ranije došli, mlađi. Ojačala se ta diplomacija. I ja sam bio jedan od tih mladih ljudi, imao sam dvadeset i pet godina. I sticajem okolnosti sam došao u Njujork gdje sam sanjao kao djete da ću jednog dana biti. To je nešto bilo nevjerojatno. I Njujork je jedna od prijelomnih točaka u mom životu. Ne samo ulaz u diplomaciju, baš Njujork. Tu sam otkrio svijet. Tu sam otkrio i šta je diplomacija. Tu sam otkrio šta su to vrijednosti, zajedničke, svijeta. I tu sam saznao šta je to demokratija, moram iskreno reći i zašto je demokratija produktivna. I zašto je tolerancija i dijalog put ka rješenju svake stvari. Tako da bih još jednom rezumirao. Tri su točke preodredile moj pravac kretanja. Prvo je moje vlastito porijeklo i okolnosti u kojima sam živio u početku. Drugo je taj Zagrebački period, kratak ali značajan, naročito četrdeset prve i druge godine. I treće rat, naravno. I četvrto je odlazak u diplomaciju. To su stvari koje su na neki način ipak kod mene ostale povezane, bez obzira koliko je kada koja bila više prisutna u mom razmišljanju. Ali one čine u mom životu jedan, da tako kažem, povezan tok. Jedan jedinstven proces. Bez obzira na pojačane ili oslabljene impulse koje sam ojećao, dobijao, u tom procesu.

Pripreme za odlazak u Ameriku

Ja sam u Beogradu primljen u diplomaciju. Slučajno sam dokumente predao, vjerovali ili ne, koje sam donio iz CK Hrvatske, gospođi Tuđman. Ona je bila pomoćnica načelnice za kadrovsku

službu, Borke Kovačević. Borka Kovačević je bila načelnik. Ona je bila žena generala Kovačevića, Crnogorca. I treća žena koja je bila u personalnoj službi je bila Savka Bulat, sestra od generala Bulata. Tako da smo imali u kadrovskoj službi Ministarstva vanjskih poslova tri generalske žene, mislim iz generalskih familija. I dokumente sam predao Ankici Tuđman. I tada sam već upoznao Tuđmana, ne preko nje, nego u ministarstvu su bili također neki Zagrebčani koje sam ja poznavao iz Zagreba: Ivo Robić *ali ne pevača*, on je bio zet Štampara Andrije, i Zvonko Komarica. I pošto sam ja njih znao iz Zagreba, oni su se sastali kao Zagrebčani i tako sam ja upoznao već tada Franju Tuđmana.

O Tuđmanu i Murtiću

/Deo nedovršenog razgovora. Nastaviti?/

Ostao sam sa s njime u kontaktu i kad sam se vratio i kad je bio ovde. Nismo se, naravno, uvijek slagali, ali smo imali uvijek jedan konstantan ljudski odnos. Naročito kad je Murtić Edo razvio svoj .... Svake subote je bilo kod njega išlo, dolazili su ljudi različitih gledišta. A Murtića sam ja upoznao u Americi. I kada sam se vratio iz Amerike često sam odlazio u Zagreb. I u tom ateljeu, Murtićevom, subotom ujutro i nedeljom ujutro su bile seanse raznog političkog razmišljanja. I tu je dolazio i Tuđman koji se vratio iz Beograda. To je vrijeme sedamdesetih godina.

Odlazak u Njujork.

Ja sam trebao da idem u Pariz na dužnost za konzularnog službenika. I učio sam francuski. Ali sam ja francuski učio i u gimnaziji. Profesor mi je

bio prof. dr Škreb, posle čuveni profesor na zagrebačkom Filološkom fakultetu. Strog ali sjajan profesor. I onda sam ja obnavljao francuski, učio. I onda je jedan moj prijatelj, zvao se Kovačević, koji je bio šef konzularne službe, konzularnog odeljenja, Sinjanin, koga sam opet znao preko jednog prijatelja Mile Odaljine iz Zagreba, Sinjanina, rekao: *Slušaj, otvara ti se mjesto konzula u Njujorku, ako želiš tamo ić, to je sjajno mjesto i imaćeš jedan rang više. Bićeš prvi sekretar, a ovde si drugi. Pokušaj aplicirat, možda ćeš proć.* Ja sam tako vrlo rado požurio da kandidiram za Njujork. I dobio sam. I otputovao sam 5. maja 1950. godine na dužnost. Bez i jednog časa engleskog.

Onda sam tamo čim sam došao prijavio se generalnom konzulu koji se zvao Miodrag Marković. On je bio iz generalnog konzulata bivše Kraljevine Jugoslavije, ali je preuzet. Jedan fin čovjek, koji me primio širokogrudno, koji je u meni vidio zaslužnog mladog čovjeka i čovjeka sa perspektivom, pa mi je posvećivao posebnu pažnju. A onda sam kasnije još ušao i u misiju pri Ujedinjenim nacijama jugoslovensku, jer se to racionaliziralo. Kad bi bila Generalna skupština onda su delegacije bile veće, trebalo se u komitetu popuniti. Onda sam ja već tada i tu dužnost obavljao povrijemeno.

Taj boravak u Njujorku je počeo s time što sam odmah uzeo učiteljicu koja mi je davala engleski. Ta učiteljica je govorila talijanski. Tako da sam ja sa njom jedno vrijeme više govorio talijanski, ja sam znao talijanski prilično, ali smo ipak svladali elementarnu bazu engleskog jezika. I taj Njujork. Ja sam se našao u jednoj situaciji izuzetno teškoj. I izuzetno izazovnoj. Zašto? Ja sam imao tri šefa. Jedan šef mi je bio Generalni konzul, koji mi je bio vrlo sklon. I koji je imao nekakvo poštovanje,

pošto sam ja došao iz narodnooslobodilačke borbe a on je došao iz redova kraljevske diplomacije. Ali se jako trudio da mi dade neke pouke, ne samo iz protokola, nego i uopšte iz ponašanja. Drugo: Imao sam izazov. Jednu vrst strahopoštovanja da mi je tu bio šef povremeno, naročito za vrijeme zasjedanja skupštine, Aleš Bebler. Za mene je i dan danas ostao jedan od najvećih virtuoza diplomacije. I treće, da je Savicu Kosanovića, koji je bio iz kraljevske Jugoslavije zamjenio Vlado Popović kao ambasador, koji je došao nekoliko mjeseci posle mene i koji je došao sa velikim ambicijama i sa velikim autoritetom. I on je hteo da bude kapa svega. I trebalo je sada ta tri šefa i opsluživati, ali usklađivati malo i odnose jer nisu se baš u svemu slagali. Naročito ova druga dva. Prvi, Marković, je bio vrlo poslušan. Ali ova druga dva su imali različite poglede šta je to diplomacija Jugoslavije posle sukoba sa Staljinom. Na primer, Bebler je mislio da treba da se promjeni cijeli stil rada. I da se retorika i cijela naša aktivnost preusmeri. Da budemo prihvatljiviji, razumljiviji kako kod američkog javnog mnijenja, tako i kod američkog sagovornika. I on je rekao: *puno je teže nama se prilagoditi, odnosno biti uspješan kod javnog mnijenja, a to znači: kod štampe, kulturnih institucija, kod svih onih koji čine javno mnijenje, nego razgovarati sa američkim zvaničnicima. Sa njima se razgovara poslovno i oni imaju svoju analizu. Oni razumeju da smo mi u najmanju ruku neprijatelji njihovog glavnog neprijatelja i da smo po tome njihovi saveznici. Ali, kaže, to kod javnog mnijenja ne ide tako. Mi smo kod mnogih od njih trojanski konj koji će se jednog dana vratiti u tabor iz koga je i došao. I onda je došlo do jedne prepirke između njih uz prisustvo svih nas, diplomata.*

Korektura Slavka Vlalukin